

Τὸ κακὸν ἄρα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του (μὴ πραγματικό.), εἰς τὴν τελευταίαν ἀνάλυσιν αὐτοκτονεῖ.

Πόθεν ὅμως ἡ ψευδαίσθησις; Ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν ἀπορίαν ταύτην τίθεται ἡ ἄλλη ἀπορία: Πόθεν ἡ ὕλη; Πηγὴ τῆς θέθαια δὲν εἶνε ὁ Θεὸς ἀφ' οὗ οὐδὲν μὴ πραγματικὸν προκύπτει ἀπὸ τὸν Θεόν. Πηγὴ τῆς προφανῶς εἶνε ἡ λήθη τοῦ Θεοῦ. Λήθη τοῦ Θεοῦ εἶνε φυσικῶς τῷ λόγῳ ἡ περιπέτεια τὴν ὁποίαν καλοῦμεν ὕλικὴν ὑπαρξιν—εἶνε ὕπαρξις ἐν τὸς ἔλοους—μᾶλλον ἀνυπαρξία, δεδωμένου ὅτι ὑπάρχει μόνον τὸ ἀγαθόν.

Ἐλέχθη ὅτι τὰ δυσάρεστα ἐν τῷ κόσμῳ εἶνε ἀποκύημα τῶν σφαλερῶν (πονηρῶν) διαλογισμῶν. Ἡ νοσηρὰ διάνοια εἶνε πηγὴ τῆς ἀθλιότητος. Νοσηρὰ εἶνε ἡ διάνοια—σφαλεροὶ (πονηροὶ) εἶνε οἱ διαλογισμοὶ ὅταν εἶνε ἀπόρροια καταστάσεως ἀγνοούσης τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ—ἀπόρροια τῆς λήθης τοῦ Θεοῦ. Ἡ διηνεκῆς ἐπίγνωσις τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ εἶνε ἐγγύησις πάσης ἀσφαλείας καὶ πάσης ὀλβιότητος. «Οὐ φοβηθήσομαι κακά, ὅτι Σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ». Αὐτὸ τὸ Σὺ εἶνε ὁ μέγας νόμος τῆς Ζωῆς—τὸ θεῖον στοιχεῖον τῆς δημιουργίας—ἡ Ὑπερτάτη Σοφία, ἡ ὁδηγοῦσα ἕκαστον βῆμα ἡμῶν. Ἡ διηνεκῆς ἐπίγνωσις τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ εἶνε ἡ ἀλάνθαστος μέθοδος τοῦ ἀνθρωπίνου θείου, εἶνε ἡ μόνη ἀκριβῆς καὶ ὀρθὴ ἀντίληψις τῆς ἀληθείας. Αὐτὴ εἶνε ἡ ὀρθοδοξία. Ἄνευ τῆς ὀρθοδοξίας ταύτης, ἡ διάνοια συσκοτίζεται καὶ ἡ ἀμάθεια κυριαρχεῖ. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὁ ἄνθρωπος θαδίζει ἄνευ γνώμονος, ἁμαρτάνει, ὑποδουλοῦται. Αἱ πέντε αἰσθήσεις του εἶνε ἀνεπαρκεῖς. Ἡ ἐλευθερία του εἶνε ἀνεπίτευκτος. Τὰ πάντα εἶνε ἄνω ποταμῶν μέχρις οὗ ἐπαναφέρωμεν τὴν ὀρθοδοξίαν μας, δηλαδή μέχρις οὗ ἐγχαράξωμεν ἀνεξίτηλον εἰς τὸ πνεῦμα μας, ὡς διηνεκῆ ἐπωδὸν πάσης μας δράσεως τὴν ὑπόμνησιν τῆς παντοπαρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι «αἱ ἀτασθαλῖαι μας εἶνε τὰ αἷτια τῆς κακοδαιμονίας μας. ὄχι ὁ Ζεὺς». Ἀνθρωπίνη ἀτασθαλία, λοιπόν, εἶνε ἡ πηγὴ τοῦ ὕλικου κόσμου ὅστις ταυτίζεται μὲ τὴν ἀνθρωπίνην κακοδαιμονίαν. Δὲν εἶνε λοιπόν τὸ θεῖον ὑπεύθυνον τῶν δεσμῶν τῆς ὑπάρξεως, ἀλλ' ἡ ἀτασθαλία τῶν ὄντων—ἡ ἀπομάκρυνσις των ἀπὸ τὴν ὀρθὴν περι Θεοῦ ἀντίληψιν. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ὁδοιπορεῖ διανύων σκοτεινὴν ὁδὸν

καὶ ἀπὸ τὸ Φῶς τὸ ὁποῖον αὐγάζει ἐκ τῶν ἔνδον, ἐξαρτᾶται νὰ διακρίνη τὰ ὀρόσημα τῆς πορείας του.

Δ

Οἱ περισσότεροι ἀγνοοῦν τὴν παναπειρίαν καὶ τὴν παμποικιλίαν τοῦ Σύμπαντος, ἄλλως δὲν θὰ εἶχαν περὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀντίληψιν τὴν ὁποῖαν ἔχουν. Ἐσκέφθης τί εἶνε τὸ Ἡλιακὸν Σύστημα καθ' ἑαυτό, καὶ τί ἐν μέσῳ τῆς ἀπειρίας τῶν ἡλιακῶν συστημάτων τῆς ἀχανοῦς δημιουργίας; Αὐτὸ καθ' ἑαυτό ὀλόκληρον ταξειδεύει μὲ ταχύτητα δώδεκά μιλίων τὸ δευτερόλεπτον. Ἀποτελεῖ οἰκογενεῖαν πλανητῶν ἑνας ἐκ τῶν ὁποίων εἶνε ἡ ἰδική μας Γῆ. Ἄλλος πλανήτης, ὁ Ποσειδῶν, μέλος τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἡλίου εἶνε ὁ πλέον ἐξ ὄλων ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὸ κέντρον, δηλαδή ἀπὸ τὸν Ἡλίον. Ὁ πλησιέστερος εἰς τὸν Ἡλίον πλανήτης εἶνε ὁ Ἐρμῆς καὶ ἀπέχει αὐτοῦ 35 ἑκατομμύρια χιλιόμετρα. Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ἡ Ἀφροδίτη, μετ' αὐτὴν ἡ Γῆ καὶ μετ' αὐτὴν ὁ Ἄρης. Πόσον ἀπέχει τοῦ Ἡλίου ὁ Ποσειδῶν; Τρισχίλια ἑκατομμύρια χιλιόμετρα. Λογάριασε τί ἀπόστασις εἶνε αὐτή. Διὰ νὰ τὴν διατρέξῃ τραῖνον μὲ ταχύτητα 60 μιλίων τὴν ὥραν, χρειάζεται 5.000 ἔτη. Δηλαδή ὄλον τὸν χρόνον τὸν ὁποῖον καταλαμβάνει ἡ Ἱστορία τῆς Ἀνθρωπότητος. Ἄν ὁ Νῶε ἀνεχώρει μὲ τοιοῦτον τραῖνον διὰ τὸν Ποσειδῶνα, θὰ ἐπλησίαζε σήμερον νὰ φθάσῃ. Τόσῳ ἀχανές εἶνε τὸ Ἡλιακὸν Σύστημα αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Μόλα ταῦτα ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων ἡλιακῶν συστημάτων ἐκ τῶν ὁποίων θρίθει ἡ ἀπειρία τῆς δημιουργίας, τὸ ἡλιακὸν μας σύστημα εἶνε ὡς κόκκος ἄμμου. Τὸ πλησιέστερον ἡλιακὸν σύστημα πέραν τοῦ ἰδικοῦ μας, ὁ Κένταυρος ἀπέχει ἡμῶν εἰκοσιπέντε δισεκατομμύρια μίλια, ὄχι εἰκοσιπέντε χιλιάδες ἑκατομμύρια, ἀλλὰ εἰκοσιπέντε δισεκατομμύρια, ὅ ἐστιν εἰκοσιπέντε ἑκατομμύρια ἑκατομμύρια. Πέραν αὐτοῦ ὑπάρχει ἡλιακὸν σύστημα ὁ Ὠρίων, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὸν Κένταυρον εἶνε 250 φορές πολλαπλασία.

Τὸ φῶς τοῦ Κενταύρου κάμνει 5 ἔτη διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Γῆν, ἐνῶ τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου φθάνει εἰς ὀκτῶ δευτερόλεπτα. Ἡ ταχύτης τοῦ φωτός διὰ τοῦ αἰθέρος εἶνε 186 ἑκατομμύρια μίλια τὸ δευτερόλεπτον. Ὅσα ἄστρα

βλέπομεν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀριθμοῦνται εἰς 400 ἑκατομμύρια καὶ ἔχει διάφορα χρώματα τὸ ἡλιακόν των φῶς—ἐρυθρόν, πορτοκαλί, κίτρινον, πράσινον, λιλά, κυανούν κλπ. Ἐφωτογραφήθησαν 100 ἑκατομμύρια ἀστέρες—ἡλιοι—μὴ βλεπόμενοι διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος εἶνε ἀφάνταστον. Ὁ Κάρλ Σνῦδερ ὑπολογίζει ὅτι τὸ μέγεθος ἑνὸς ἐξ αὐτῶν εἶνε 50 ἑκατομμύρια φορές μεγαλύτερον τοῦ ἡμετέρου Ἡλίου.

Καὶ τὸ μέγεθος τοῦ Σύμπαντος; Δὲν ἔχει μέγεθος διότι δὲν ἔχει ὄρια. Πέραν τῶν ἡλιακῶν συστημάτων τὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτει τὸ τηλεσκόπιον καὶ ἡ φωτογραφία, κυκλοφοροῦν ἡλιακὰ συστήματα, ἀπειρίαι, κενά, ἀτέρμονες κόσμοι. Αὐτὰ τὰ γεγονότα τὰ προέταξα τῆς ἐρωτήσεως τὴν ὁποίαν θέλω νὰ διατυπώσω: — Ὑπάρχει τάχα κακὸν ἐν τῷ Σύμπαντι τούτῳ, ἢ μᾶλλον ὅ,τι κακὸν ἀπαντῶμεν κρύπτει ἀφ' ἡμῶν τὸ μόνιμον καλόν, μέχρις οὗ δυνηθῶμεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν τοῦτο ὡς πραγματικότητα; «Βεβαίως τὸ δεύτερον» θ' ἀπαντήσῃ ὁ νοήμων ἀναγνώστης. Οἷαδὴποτε Δύναμις παρήγαγε τὸ ἄνωθι σημειούμενον Σύμπαν, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἔχη παραγάγῃ μόνιμον κακὸν μὲ ἰδίαν ὑπαρξιν. Πόσον ἀκριθὰ πληρόν εἰ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἄγνοιάν του, εἶνε τραγικὸν νὰ τὸ συλλογιζώμεθα. Ἄνευ τῆς ἀγνοίας ταύτης οὐδὲν δεινὸν θὰ ἐνεφανίζετο, οὔτε θάνατος, οὔτε ἁμαρτία, οὔτε ἀσθένεια.

Ἐν τῷ συγγράμματί του «Ἡ περὶ Θεοῦ Ἰδέα» ὁ Φίσκ λέγει: «Ἡ παντοπαρουσία τοῦ Θεοῦ εἶνε τὸ μόνον τρανὸν γεγονός· διαφυγὴ ἀπὸ αὐτὸ δὲν ὑπάρχει». Αὐτὴν τὴν παντοπαρουσίαν τοῦ Θεοῦ ὁ Παῦλος ἀποκαλεῖ ἀγάπην «οὐδὲν δύναται νὰ μᾶς ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ» καὶ ὁ Δαβὶδ τονίζει τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν ἐν ψ. 33, 5. Ἡθικὸν σκότος εἶνε ἡ ἀγνοία τῆς παρουσίας ταύτης· πᾶν ὅ,τι εἶνε ἀπαίσιον εἶνε ἐξ αἰτίας τοῦ σκότους, ὅχι βεβαίως ἐξ αἰτίας τοῦ θελήματος τῆς Παρουσίας. Εἰς Αὐτὴν ἔχουν ἀποδοθῆ ὅλα τὰ ἀπαίσια καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν διαπλάσει παντοίας εἰκόνας Αὐτῆς, ἀναλόγως τῆς νοημοσύνης των. Ὁ ἀρχέγονος καθίστα τὸ ρόπαλόν του εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ προσήχετο εἰς αὐτό. Βαθμηδὸν καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἀνεπτύσσετο προέκυψεν ἀνιούσα παράστασις εἰκό-

νων τῆς Θεότητος. Ἀληθῶς, ὡς ἐλέχθη, ὁ ἄνθρωπος ἐπλασέ τὸν Θεὸν κατ' εἰκόνα του. Ὁ Ξενοκράτης ἔλεγεν ὅτι «ἐὰν οἱ ἵπποι, οἱ λέοντες, κλπ. ἠδύναντο νὰ ζωγραφίσουν, θεβαίως θὰ παρίστανον θεοὺς ἐν μορφῇ ἵππων, λεόντων κλπ.».

Οἱ Ἑβραῖοι παρίστανον τὸν Θεὸν πλήρη συναισθημάτων ἐκδικήσεως καὶ δὴ φθονερόν, πρόθυμον δὲ νὰ σφάξη ὁ ἴδιος τοὺς ἐχθροὺς των καὶ ἀπαιτοῦντα θυσίαν ἀθῶων ἀνθρωπίνων καὶ ὑπανθρωπίνων ὄντων ἵνα ἐξιλεωθῇ, «ἵνα ἡ ἀγρία του ὄργη καταπαύσῃ» (Ἀριθμ. 25, 4). Ἐφ' ὅσον ἐλεπτοῦντο αἱ ἀντιλήψεις, ἡ ἀπαίτησις τῶν θυσιῶν καθίστατο μετριωτέρα. Ἐπαυσεν ὁ Θεὸς νὰ ἀπαιτῇ θυσίαν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν ἐξηκολούθησεν ἀπαιτῶν θυσίαν ζώων, ἀλλὰ καὶ ταύτης παρητήθη προϊόντος τοῦ χρόνου. «Ὅχι θυσίας πλέον, ἀλλὰ συντριβὴν καρδίας» ἀπῆται (ψ. 51, 17), προσέτι «εὐσπλαχνίαν ἀντὶ θυσίας, γνῶσιν ἀντὶ ὀλοκαυτωμάτων» (Ὡσηέ 6, 6). Πρὸς τὰ στάδια ταῦτα ἀντιστοιχοῦν τὰ ἱστορούμενα μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Χριστοῦ ὅστις ἐξεδίωξε τοὺς πωλοῦντας ζῶα πρὸς θυσίαν, ἀπελευθερώσας αὐτὰ καὶ δείξας πόσον ἀπεχθῆς ἦτον εἰς Αὐτὸν ἡ δεισιδαιμονία τῶν φρονούντων ὅτι διὰ τῆς σφαγῆς καὶ αἱματοχυσίας θὰ ἐξιλεοῦτο ὁ Οὐράνιος Πατήρ. Καὶ τὸ αὐτὸ δίδαγμα ἀπορρέει ἐκ τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς ὁ Χριστὸς ὑπέδειξεν ὅτι ἀρκεῖ ἄρτος μετὰ οἴνου ὡς συμβολικὴ παράστασις τοῦ πόθου τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας ὅπως διαδηλώσῃ πρὸς τὸν Θεὸν τὰ αἰσθήματά της. Τὸ ἐσχάτως ἀνευρεθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀϊσλερ χειρόγραφον τοῦ Ἰωσήπου περιέχει περικοπὴν πολὺ περὶ τούτων διαφωτιστικὴν, τὴν ὁποῖαν δὲν περιέχει τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ ἑλληνιστὶ γράψαντος ἱστορικοῦ Ἰουδαίου. Ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης μανθάνομεν ὀριστικώτερον τὴν ἀπέχθειαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τῆς σφαγῆς τῶν ζώων δι' οἷονδήποτε λόγον. Ἀλλὰ καίτοι τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ εἶνε τόσῳ ἀδυσώπητον κατὰ τῆς σκληρότητος, ἡ θρησκεία ἢ ὁποῖα προέκυψεν ἐκ τῶν παραδόσεων περὶ τοῦ θίου του, ἔχει κατὰ τὸ πλεῖστον βασισθῆ ἐπὶ ἀκατονομάστων σκληροτήτων πρὸς τοὺς ἔχοντας ἄλλοίαν ἀντίληψιν περὶ Θεοῦ. Καὶ εἶνε φυσικόν, ἀφοῦ ἡ Χριστιανωσύνη ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς πνευματικὸν σύστημα κατὰ κενὴν θεωρίαν μόνον, ὡς ὅλως δὲ ὑλικὸν ἐν τῇ καθημε-

ρινῆ πράξει. Ὡς λέγει ὁ Χίτσοκ, «κατόπιν κηρύγματος δεκαεννέα αἰώνων μόλις τώρα ἀνατέλλει Χριστιανισμὸς ἀμφισθητῶν τὰ διαπιστευτήρια τῆς Χριστιανωσύνης». Ἀληθῶς τώρα ἀρχίζει ὁ Χριστιανισμὸς νὰ συνεχίζη τὸ ἀνυψωτικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ἐνεκαίνισαν οἱ πρῶτοι Χριστιανοί. Τώρα ἀρχίζομεν νὰ μανθάνωμεν τὴν οὐσίαν τῆς καλωσύνης καὶ νὰ μορφώνωμεν τὴν ἀληθινὴν — ἄτε ἐπιστημονικὴν — ἀντίληψιν τοῦ διδάγματος τοῦ Χριστοῦ ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ἡ ἀγάπη καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει χῶρος δι' ἄλλο τι. Παντοπαρουσία καὶ Παντοδυναμία! Ὁ Ἡσαΐας μεταρσιούμενος αἴφνης ἀποκαλεῖ τὸν Θεὸν Μ η τ έ ρ α καὶ ὁ Βίλμπερφορς λέγει ὅτι «ἐνῶ ὁ Θεὸς δὲν εἶνε πρόσωπον, ἐντούτοις εἶνε τὸ μόνον ἐν τῇ δημιουργίᾳ ὃν ὄπερ δικαιούται νὰ λέγη Ἐ γ ῶ ».

Ἡ διηνεκὴς ἐντύπωσις τῶν ἀντιλήψεων τούτων εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κατ' ἀνάγκην θὰ μεταμορφώσῃ ὄχι μόνον τοὺς θεσμούς μας, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματά μας, ἀφοῦ ταῦτα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ ιδεώδη μας. Ἐχει πρακτικὴν ἀξίαν ἡ περὶ Θεοῦ ὀρθὴ ἀντίληψις, διότι ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ σώζει ἡμᾶς ἀπὸ πᾶσαν βιωτικὴν δυσκολίαν προπαιδεύουσα ἡμᾶς εἰς τὴν πολῦτιμον τέχνην τῆς πρὸς ἀλλήλους καλωσύνης.

Ε

Εἶνε οὐσιῶδες νὰ μὴ παρεξηγῆται ἡ φράσις «πνευματικὸς ἄνθρωπος». Δὲν πρόκειται περὶ ἀνθρώπου ἔχοντος τὴν προσοχὴν τοῦ ἐστραμμένην πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀληθείας, ἢ τείνοντος πρὸς τὰ πνευματικὰ ιδεώδη. Πνευματικὸς ἄνθρωπος εἶνε ὁ ἐνδότερος, ἢ μόνιμος, ἢ πραγματικὸς ἄνθρωπος. Τὸ περιβάλλον του δὲν δύναται νὰ περιγραφῆ ἄλλως εἰμὴ διὰ τῆς λέξεως οὐρανός. Εἰσὶν ἐκφράσεις ἐπιβαλλόμεναι ὑπὲρ γλωσσικῆς ἀνάγκης. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἔκφρασις ὅτι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος διαθιοῖ ἐν τῷ οὐρανῷ τῶρα καὶ πάντοτε, ὦν, κατ' ἀντιδιαστολὴν τοῦ σωματικοῦ ἀνθρώπου, υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἀναλογιζώμεθα τὸν ἐνδότερον — τὸν πνευματικὸν — ἑαυτὸν μας, διατελοῦμεν ἐν προσευχῇ, διότι ἀληθῆς προσευχὴ σημαίνει προσπάθειαν ἐξάρσεως πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς θίον. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἀποδίδει πάντοτε τὸν

καρπὸν τῆς καὶ καρπὸς τῆς εἶνε ἡ ἀπαλλαγὴ μας ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὕλικῆς διαβιώσεως. Ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι οὕτω προσευχόμενοι ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι εἴμεθα υἱοὶ καὶ θυγατέρες τοῦ Οὐρανοῦ Πατρός. (Λόγια. Ὁξύρ). «Ἐὰν ἔβλεπα τὸν ἑαυτὸν μου, λέγει ὁ Κάντ, ὅπως εἶμαι ἐν τῇ πραγματικότητι, θὰ ἐξεπλησσομένην εὐρισκόμενος ἐν μέσῳ πνευματικοῦ περιβάλλοντος μηδαμῶς σχετιζομένου μετὰ τὴν συνήθη μου διαβίωσιν». Πόσον οὐσιῶδες καὶ μέγα λοιπὸν εἶνε νὰ ταυτίζωμεν τὴν διάνοιάν μας μετὰ τὸ περιβάλλον αὐτό! Πᾶσαι αἱ ἀπόψεις τοῦ θείου μεταβάλλονται διότι ριζοῦται ἐν τῇ καρδίᾳ μας ἡ ἀντίληψις ὅτι οὔτε ὑπῆρξε ποτὲ καιρὸς καθ' ὃν δὲν ὑπῆρχομεν, οὔτε θὰ ὑπάρξῃ ποτὲ καιρὸς καθ' ὃν δὲν θὰ ὑπάρχωμεν, ὡς τὸ διατυπώνουν οἱ Βέδαι (ἴδε Γαλανοῦ Μετάφρασιν Ἀθήνησι 1847), εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἠδυνάμην νὰ προσθέσω ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπῆρξε καὶ αἰετοτε θὰ ὑπάρξῃ αὐξάνων διὰ μέσου τῶν περιστάσεων τοῦ περιβάλλοντος, ἔστω καὶ ἀντιξόων, ἴσως ἔτι μᾶλλον διότι εἶνε ἀντίξοοι. Δύο θεμελιώδεις ἀρχὰς συμφέρει νὰ μὴ λησμονῶμεν πρῶτον, οὐδὲν εἶνε δυνατόν νὰ μὴ ὑπάρχῃ· δεύτερον, εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ θάνατος, ὅπως εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ τὸ μηδέν.

«Βραχύ τι παρ' ἀγγέλους». Ἡ λέξις εἰς τὸ πρωτότυπον εἶνε Ἐλοχίμ καὶ δηλοῖ τὴν Θεότητα· ἀλλ' οἱ ἑβδομήκοντα μεταφρασταὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθοῦν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὀλίγον τι κατώτερος τοῦ Θεοῦ. Ἐντούτοις ὁ Χριστὸς (Ἰω. 10, 35) ἀναφερόμενος εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην εἶπε «πάντες θεοὶ ἐστε» κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Δαβὶδ ἐν Ψαλμῷ 82, 6. Τὸ ἀναπόδραστον συμπέρασμα εἶνε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε θεῖον ὄν, ἀλλ' ὅτι ἡ ψευδαίσθησις κρύπτει ἀφ' ἡμῶν τὰς θείας του δυνάμεις. Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι τῆς Ἱστορίας ἀντελήφθησαν καὶ ἐξήγγειλαν τοῦτο. Ὁ Καρλάυλ ἀποκαλεῖ τὸν ἄνθρωπον «ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ, πνοήν τοῦ Οὐρανοῦ, τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων, τὸ μέγιστον ἀνεξερεύνητον μυστήριον» καὶ προσθέτει «δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὸ ἐννοήσωμεν, δὲν γνωρίζομεν πῶς νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι τοιοῦτον εἶνε τὸ ἀνθρώπινον ὄν». Δηλαδή ὄν κατοικοῦν διηνεκῶς ἐν Οὐρανοῖς, ὡς ὁ Ὀλιβερ Λῶτζ λέγει «μέλ-

λον έσαι νά ζῆ μετὰ τοῦ ἀπειρου». Παράβαλε ψαλ. 82, Ματθ. 18, ψ. 97, 'Ιω. 1, ψ. 2, Κορ. Α' 8, 'Ιω. Α' 4.

'Η άνωθι διάκρισις ισχύει καί ώς πρòς τόν Χριστόν. Χριστός εἶνε ὁ Θεός, 'Ιησοῦς εἶνε ὁ άνθρωπος. 'Η εμφάνισις τοῦ Χριστοῦ ἐδόξασε τήν 'Ανθρωπότητα' ἢ σταύρωσις τοῦ 'Ιησοῦ κατήσχυεν αὐτήν. Οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶνε ἡ ἀφομοίωσις ἡμῶν μετὴν θείαν αὐτὴν ἐμφάνισιν. "Εκαστος ἡμῶν εἶνε δυνητικῶς Χριστός. "Οτι ἔμελλε νά γίνῃ ἡ θεία ἐμφάνισις τοῦ 'Ιησοῦ εἶνε γεγονός ἀπ' αἰῶνων προμαντευθὲν καὶ προσδοκώμενον. 'Ιδοὺ ἡ ἀναγέννησις ἔρχεται—δηλαδὴ ἡ ἀντίληψις περὶ ἀφομοιώσεως ἡμῶν μετὴν Θεότητα. "Ερχεται ἐντούτοις εἶνε παναρχαία ἀλήθεια ἐπανερχομένη. 'Η ἐπάνοδος αὕτη εἶνε ἡ δευτέρα Παρουσία' εἶνε ἡ Νέα Ζωή, τὴν ὁποίαν ὁ "Εμερσον ὀνομάζει ἔκστασιν καὶ ὁ Νίτσε ἡδύτητα μετατρεπομένην ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς πικρίαν.

Τρεῖς διάφοροι τύποι ἐρευνητῶν διακρίνονται ἐν τῇ 'Ιστορίᾳ: 'Ο θεολόγος, ὁ ἐπιστήμων, ὁ φιλόσοφος' δηλαδὴ ἡ θρησκευτικὴ ἰδιοσυγκρασία, ἡ φιλέρευνος καὶ ἡ ἀνθρωπιστικὴ. 'Απὸ διαφόρων ἀφητηριῶν ἀναρριχῶνται καὶ οἱ τρεῖς ἐξερχόμενοι διὰ μέσου τῆς ὀμίχλης πρòς τὸ ὀροπέδιον τῆς διαυγείας καὶ τοῦ ἡλιόφωτος. 'Ηγνόουν ἀλλήλους ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνάπτους καὶ ζοφώδους πορείας ἀλλὰ καταπλήσσονται εὐρίσκοντες ἑαυτοὺς πλησίον ἀλλήλων ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου. 'Η ἀποξένωσις μεταξύ αὐτῶν ἦτο ζήτημα λέξεων καὶ ὄρων. 'Η ἀνθρωπίνη γλῶσσα εἶνε ἀτελής καὶ ἀποθαίνει δυσχερεστάτη ἢ συνεννόησις προκειμένου περὶ διατυπώσεως ζωτικῶν ἐννοιῶν τῇ βοηθείᾳ τοῦ λεκτικοῦ. 'Ο Πλάτων καλῶς ἐγνώριζε τοῦτο. Τὸν βλέπομεν παλαίοντα δεινῶς μετὴν γλωσσικὴν ἀνεπάρκειαν, ἵνα δώσῃ μορφήν καὶ ἔκφρασιν εἰς σχέσεις καὶ ἀξίας εὐρισκομένας ἐν τῇ πραγματικῇ πραγματικότητι.

Εὔστοχον ὀρισμὸν τῆς γνώσεως δίδει ὁ Σαιξπηρ λέγων: «Γνώσις εἶνε ἡ πτέρυξ διὰ τῆς ὁποίας ἰπτάμεθα πρòς τὰ οὐράνια». 'Η γνώσις τῆς ἀληθείας εἶνε ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ. 'Η ἐννοια τοῦ ἀγαθοῦ ταυτίζεται μετὴν ἐννοιαν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὰς σαξονικὰς γλώσσας, καὶ εἰς εἴκοσι προσέτι, ἡ αὐτὴ λέξις ὑπάρχει

δι' ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας Good (Θεός) καὶ Good (ἀγαθόν). Τὸ πῶς ἀντιλαμβάνομεθα τὸ ἀγαθόν, ἀποτελεῖ τὴν θρησκείαν μας. Θρησκεία τοῦτο ἀκριβῶς εἶνε : ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψις. Εἶπέ μου τί φρονεῖς περὶ ἀγαθοῦ καὶ Θεοῦ, καὶ θὰ σοῦ εἶπω τί θρησκείαν ἔχεις. Θρησκεία διὰ τοὺς πολλοὺς εἶνε ἀπλῶς νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ἀλλ' αὐτὸ εἶνε μηδὲν λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ἐκείνου τὸ ὁποῖον συνεπάγεται ἡ θρησκεία. Ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκην θρησκείας ἡ ὁποία νὰ διδάσκη πῶς νὰ ζῶμεν, ἐξηγοῦσα τοὺς νόμους τοῦ θίου καὶ πείθουσα ἡμᾶς νὰ τοὺς τηρῶμεν. Ἡ Βιονομία εἶνε ἡ θρησκεία τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην ὁ κόσμος. Θεμελιώδης νόμος τοῦ θίου εἶνε ἡ εὐθύτης—ἡ ἀρετὴ ἡ ὁποία μᾶς λέγουν οἱ μυχιολόγοι (Ἑρμᾶς, Εἰρηναῖος, Ὠριγένης, Εὐσέβιος, Ἰερώνυμος, Μπέμε, Σουέδενβοργ) καθιστᾷ τὸ θεῖον εὐνουν πρὸς ἡμᾶς.

Μία ἐπαρκῆς ἀντίληψις τῆς ἀληθοῦς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶνε ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς Ἀνθρωπότητος. Ἡ ἀνθρωπίνη σοφία εἶνε ἀνεπαρκῆς. Μάλιστα ὁ μυχιολόγος Μπέμε λέγει ὅτι εἰς τὸν ἐνωτισθέντα τῆς θείας σοφίας ἡ ἀνθρωπίνη σοφία φαίνεται ἄκρα μωρία.

Ἐπανερχόμενος εἰς τοὺς τρεῖς τύπους, λαμβάνω τὸ ἔργον τοῦ θεολόγου—τὴν προσπάθειάν του νὰ μᾶς ἐξαγγεῖλῃ τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ. Διήνυσε πολλὰ στάδια ἢ ἐξέλιξις του. Προῖων ὁ θεολόγος ἐγκαταλείπει καταδικαστέας ἀντιλήψεις. Ἐχει ἐγκαταλείψει τὸν παραλογισμόν περὶ αἰωνίων βασάνων. Ἐπίσης τὸν παραλογισμόν περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ Θεοῦ νὰ ἐξιλεωθῇ δι' αἱματοχυσίας, ἄνευ τῆς ὁποίας σωτηρία δὲν ὑπάρχει. Ἴσως θὰ μᾶς εἶπη τις : «αὐτὰ εἶνε δόγματα». Τί εἶνε δόγμα; Ἀντίληψις ἐπιβαλλομένη ὑπὸ αὐθεντίας. Ὀργάνωσις ἐπιβάλλουσα δόγματα καθίσταται ἄσουλόν κηφόνων καὶ θλακῶν. Ἐν ὀνόματι τῶν δογμάτων ἄλλοτε ἐκαίοντο ζῶντες οἱ μὴ ἀσπαζόμενοι αὐτά, καὶ ἐκηρύσσοντο αἵρετικοὶ οἱ ἐξαγγέλλοντες ἐπιστημονικὰς ἀληθείας μὴ εὐρισκομένας ἐν ἀρμονίᾳ μὲ τὰ δόγματα. Ὁ Μποῦνο τῷ 1660 ἐκάη ζῶν διότι ἐπέμενεν ὅτι οἱ ἀστέρες εἶνε ἥλιοι καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἀπέρριψε περιφρονητικῶς τὰ ἠλεκτρικὰ πειράματα τοῦ Φραγκλίνου καὶ ἐχλεύασε τὴν περὶ ἀλεξικεραύνου μελέτην του. Ἀλλ' ὁ δογματισμὸς θαυμηδὸν ἐκλείπει καὶ ἡ ἔρευνα θριαμβεύει.

Ζ

Εὐστόχως ἡ ἀδιαφορία ἐκλήθη «κλέπτῃς τῶν εὐκαιριῶν πρὸς πρόοδον». Πρὸ πενήντα ἐτῶν διευτυπώθη ὡς πόρισμα μυχιολογικῆς ἐρεῦνης ὅτι ὁ ἠλεκτρισμὸς εἶνε ὕλη, ὡς ἐπίσης ὕλη εἶνε ὁ αἰθήρ. Ἡ θεβαίωσις αὕτη ἠκούσθη μετ' ἀδιαφορίας, ἐντούτοις σήμερον ἀποτελεῖ τὴν θάσιν τῆς ἐπιστημονικῆς διανοήσεως, ἀλλὰ θὰ ἦτο μέγα κέρδος ἐὰν ἔκτοτε ἐκίνει γενικὸν ἐνδιαφέρον. Δὲν ἔπεται ἐντούτοις ὅτι πᾶσα θεβαίωσις δέον νὰ γίνεται δεκτὴ ἀθασανίστως, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου οὐδόλως ὠφελεῖ ἡ ἀδιαφορία καὶ εὐτυχῶς σήμερον τοῦτο ἀρχίζει νὰ κατανοῆται διότι ἀναγνωρίζεται ἡ παμμεγίστη ἀξία τῆς ἐρεῦνης τῶν μυχιολογικῶν ἀληθειῶν. Ὁ Πλάτων ἐδίψα διὰ τὴν ἔρευναν ταύτην καὶ ὁ Ἰνδὸς φιλόσοφος Σανκαραχάργια ἐθεώρει τὴν ἔρευναν ταύτην ὡς τὸ ὑπατον ἀγαθόν. Τὴν περὶ Θεοῦ ὀρθὴν ἀντίληψιν ἐπιζητεῖ κυρίως ἡ Φιλοσοφία. ἐπιμόνως πτερυγίζουσα ὡς χρυσαλλίς πέριξ φωταγοῦς λαμπτήρος καὶ αἰεὶ προσεγγίζουσα τὰ ὄρια τῆς Ἀληθείας. Ὅντως ἡ Φιλοσοφία, ἣτις δύναται νὰ ὀρισθῇ ὡς ἡ γνῶσις τῶν αἰτίων καὶ φαινομένων τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, εὐρηται σήμερον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἐξηγήσεως τοῦ Σύμπαντος. Ἐρευνηταὶ ὡς ὁ Δεκάρτ συνετέλεσαν εἰς τοῦτο λόγῳ τῆς εὐρύτητος τοῦ πνεύματός των — εὐρύτητος ἣτις ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ θεωροῦν ἀμφισθητήσιμα ὅσα μέχρι τῆς ἐποχῆς των ἐθεωροῦντο ἀναμφισθητήτα. Καὶ σήμερον προσέτι εἶνε πολλὰ τὰ εἰδωλα τὰ ὅποια λατρεύονται καὶ τὰ ὅποια ἡ λογικὴ καταδικάζει. Ἡ ἐκάστοτε ἐξακριβουμένη ἀλήθεια ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην Ἐπιστήμην, τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὡς μεθοδικὴν κατάταξιν ἐρευνωμένων γεγονότων. Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς Ἐπιστήμης εἶνε μέγα καὶ εὐγενές, ἀλλὰ συνεπάγεται τὸν κίνδυνον νὰ προκύπτουν οἱ λεγόμενοι εἰδικοί, χρησιμώτατοι ἐφ' ὅσον ἡ εἰδικότης των δὲν στενεύει τὸν διανοητικὸν των ὀρίζοντα μέχρι δογματισμοῦ. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ διατυπώσεις ἀλλοιοῦνται ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχὴν. Εὐρισκόμεθα εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ νοῦς ἀφυπνιζόμενος ἐξέρχεται ἀπὸ πολυμαθεῖς καὶ μακαρίας περιπτώξεις τῆς ἀμαθείας.

Ἐνομίζομεν ἄλλοτε ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ μετρήσωμεν τὴν ὕλην, ἀλλ' ἡ ὕλη σήμερον μᾶς ἀποκαλύπτεται τόσον

ἀπείρως λεπτή, ὥστε δὲν ἔχομεν ἐργαλεῖον κατάλληλον πρὸς τοῦτο. Ποῖος ἤμπορεῖ νὰ μετρήσῃ ἐν ἤλεκτρόνιον παρ' ὄλην τὴν τελειότητα τῶν ἐργαλείων μας; Ὑπάρχει σήμερον ἐργαλεῖον δυναμένον νὰ δείξῃ τὴν θερμότητα ἐνὸς ἀνημμένου κηρίου ἐξ ἀποστάσεως ἐνὸς χιλιομέτρου. Τὸ γεγονός εἶνε ὅτι δὲν γνωρίζομεν τίποτε θετικόν, οὔτε εἶνε δυνατόν ν' ἀποκρυσταλλώσωμεν οἴανδῆποτε φιλοσοφίαν, ἐφ' ὅσον δὲν στηριζόμεθα εἰς ἀποκαλύψεις τοῦ πνεύματος. Οἱ ἐξαγγεῖλαντες ἀληθείας ἐκ τοιαύτης ἐμπνεύσεως ἐθεωρήθησαν ἀλλόφρονες ἢ δαιμονιῶντες διότι αἱ ἐξαγγελλλόμεναι ἀλήθειαι δὲν ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς. Ἐντούτοις αὐτοὶ οἱ ἀλλόφρονες ἢ δαιμονιῶντες εἶνε οἱ ταμόντες τὰς κελεύθους τῆς προόδου, ἐν μέσῳ κινδύνων, παγίδων καὶ καταδρομῶν, πίπτοντες ἴσως ἐν τέλει θύματα τῶν φθονούντων αὐτούς. Σταυρωθήτω, διότι προεῖδε καὶ ἐπροπορεύθη. Ἀποθανέντω, διότι ἔσχε τὸ ἠθικὸν θάρρος νὰ ἀναγγεῖλῃ νέας ἀληθείας!

Ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν Θρησκείαν, ἀλλὰ πρὸς τὰς στρεβλὰς ἀντιλήψεις αἱ ὁποῖαι ἐκλαμβάνονται ὡς Θρησκεία καὶ αἱ ὁποῖαι, τεχνητῇ οὔσαι συσσωρεύσεις μακραιώνων πλημμελῶν θεωριῶν, ἀποτελοῦν φραγμὸν εἰς τὴν πρόοδον. Ἡ ἐποχὴ μας ἀπαιτεῖ νέας διατυπώσεις ἀπαιτεῖ τὰς ἠνωμένας μαρτυρίας τῆς Ἐρεῦνης καὶ τῆς Διαισθήσεως, ἐναγωνίως ἀναμένουσα σύστημα ἠθικῶν ἀρχῶν ἱκανὸν νὰ ἐπισπάσῃ τὸν σεβασμὸν τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ εἶνε τὸ ἀληθινὸν Φῶς—ἡ ἀληθινὴ Ἀνάστασις, ἥτοι ἡ ἀφύπνισις ἐξ ἧς θὰ προέλθῃ ἡ ὀρθὴ περὶ Θεοῦ ἀντίληψις. Ὁ ἀφύπνιζόμενος βαθμηδὸν ἀναγνωρίζει τὴν πραγματικότητα καὶ ἀρχίζει ν' ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὸ περιβάλλον του αὐτὸ τοῦτο εἶνε ὁ οὐρανὸς ὃ ἔστιν ἁρμονία νοῦ καὶ πνεύματος. Ταυτοχρόνως ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὸ διὰ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν ὄρατὸν περιβάλλον εἶνε ψευδαίσθησις βαθμηδὸν διορθουμένη διὰ τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Μὲ ἄλλας λέξεις ἀπορρίπτεται βαθμηδὸν ἢ σφαλερὰ ἀντίληψις περὶ τοῦ κόσμου ὡς ὕλικῆς ὑπάρξεως καὶ ἀναφαίνεται ἡ ὀρθὴ περὶ αὐτοῦ ἀντίληψις ὡς οὐρανίας ὑπάρξεως. Ὁ Κάντ τονίζει μὲν ὅτι ὁ ὕλικὸς κόσμος εἶνε ὄλως διάφορος τοῦ πραγματικοῦ, ἀλλὰ συμπεραίνει ὅτι ὁ νοῦς, τὴν ὕλην

μόνον ὦν ἱκανὸς ν' ἀντιλαμβάνεται, οὐδέποτε θ' ἀντιληφθῆ τὸν πραγματικὸν κόσμον. Naί, ἀλλ' ὁ νοῦς ὁ ὦν μόνος ἱκανὸς ν' ἀντιλαμβάνεται τὴν ὕλην, εἶνε ὅλως διάφορος τοῦ νοῦ τοῦ ἀντιλαμβανομένου τὴν πραγματικότητα. Ὁ μὲν ἀντιπαρέρχεται ὡς σὰρξ, ὁ δὲ ἐμφανίζεται ὡς πνεῦμα. Ὁ οὐράνιος θίος δὲν εἶνε ὡς ἐσφαλμένως ἔχει καθιερωθῆ νὰ πιστεύεται, σύλληψις πηγάζουσα ἀπὸ θεωρίας, ἀλλ' εἶνε λογικὸν πόρισμα ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων. Ὁ οὐράνιος θίος εἶνε προϊόν τῶν διαλογισμῶν μας. Τοὺς διαλογισμοὺς καθορίζει ἢ γνῶσις καὶ τὸν οὐράνιον θίον καθορίζουν οἱ διαλογισμοί. Οἱ διαλογισμοὶ καθορίζουν τὴν κόλασιν ὅταν τοὺς διαλογισμοὺς καθορίζει ἢ ἀμάθεια. Ἀναπόδραστον ἔπεται τὸ θετικὸν ἐντεῦθεν συμπέρασμα ὅτι ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἀνέκαθεν ὑπῆρξε καὶ ἐσαεὶ ὑπάρχει ἐν τῇ πραγματικότητι, ὡς τέλειον ὄν, ἐν τελείῳ κόσμῳ, ἰθυνόμενον ὑπὸ τελείου πνεύματος.

Τὸ περιθάλλον μας εἶνε ἐσαεὶ οὐρανὸς πληρῶν ἡμᾶς εὐδαιμονίας, ἀρκεῖ νὰ τὸ ἀναγνωρίσωμεν. Αἱ τελευταῖαι τέσσαρες λέξεις ἔχουν τεραστίας σπουδαιότητος νόημα καὶ σημαίνουν τοῦτο: Τὴν στιγμήν καθ' ἣν ὁ νοῦς στραφῆ πρὸς τὴν πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν οὐρανίων συνθηκῶν Του τὰ χειρίστα τῶν ἀνθρώπων δεῖν ὡν ἐξαφανίζονται. Ἡ ἀμυδροτέρα ἔστω συναίσθησις τῶν οὐρανίων συνθηκῶν τὰ ἐξαφανίζει. Αἱ οὐράνιαι συνθηκαὶ δὲν θὰ εἶχαν θέλγητρα ἂν ὄλοι ἡμεθα τῆς αὐτῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὄλα ἦσαν τῆς αὐτῆς ἐντελοῦς λειτουργίας. Ἡ διαφορὰ τῆς ἀτομικότητος ἀποκλείει τὴν πανομοιοτυπίαν καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἐπ' ἀπειρον πνευματικὴν πρόοδον. Ἐναλλαγὴ ζωσῶν ιδεῶν εἶνε ἐχέγγυον εὐδαιμονίας. Ζῶσαι ιδέαι ἐπιφοιτοῦν εἰς τὸ πνεῦμα μας. Τὰς συναρμολογεῖ ὁ νοῦς μας. Παράγει ποικίλας συνθέσεις ἐξ αὐτῶν ὡσεὶ ἀνθοδέσμας. Τὰς ἐξαποστέλλει ἵνα ἐπιφοιτήσουν καὶ εἰς ἄλλους. Δὲν ἀποστρεφείται αὐτῶν διότι ἔχουν ἅπαξ ἀποτελέσει στοιχεῖον τῆς ἀτομικότητός του. Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ζωσῶν ιδεῶν ἢ ἐπιφοίτησις αὐτῶν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸ εἶνε δημιουργία, αὐτὸ εἶνε ἐξέλιξις. Τὸ δημιουργεῖν εἶνε χαρὰ, τὸ ἐξελίσσεσθαι εἶνε ἀγαλλίασις. Ἄπαξ ἔχεις τὴν θεβαιότητα ὅτι ἔφερες εἰς ὕπαρξιν ζων-

τανόν τι ἔργον, τόση εἶνε ἡ αὐτόματος ἱκανοποίησις σου ὥστε ἀδιαφορεῖς εἰς πάντα ἔπαινον καὶ ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι εἶσαι ἀνώτερος δόξης. Ἡ θεβαιότης σου καὶ ἡ ἱκανοποίησις σου ἄρκοῦν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην πρόοδον. Ὁ ἔπαινος καὶ ἡ δόξα παρέλκουν.

Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν ἄρα εἶνε βασιλεία ἀρμονικῆς ἐναλλαγῆς ζωσῶν ιδεῶν συνεπαγομένη τὴν στοργὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὴν καλωσύνην πρὸς τὰ ὑπανθρώπινα ὄντα, τὴν ἀρχὴν τοῦ μηδένα θλάπτειν, τὴν δέουσαν ἐκτίμησιν τῶν θαυμασίων τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ἐκτίμησις αὕτη εἶνε ἡ σπουδαιότερα διακέντησις καὶ καθοδήγησις πρὸς σφαίρας ἃς δὲν ὑποπτευόμεθα κἄν. Εἶνε ὄντως ἕκστασις.

Ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἀφυπνισθέντος νοῦ, ἡ ὕλη καθυποτάσσεται καὶ θριαμβεύει τὸ πνεῦμα. Ἡ συναίσθησις τῆς παντοπαρουσίας ἀφυπνίζει τὸν νοῦν. Εἰς τὴν ἐνθουσιώδη ἀναφώνησιν τοῦ Ἔμερσον :

«Τὸ αἶσθημα τῆς παντοπαρουσίας ἀπέβη λύσις ὄλων τῶν δυσχερειῶν καὶ ἀποριῶν τοῦ θίου μου». δύναμαι νὰ προσθέσω τὸν ἐπίσης ἐνθουσιώδη στίχον τοῦ Πινδάρου :

«Φῶς ἀκτινοβόλον καταυγάζει ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων Ἐφ' ὅσον ἡ Θεία Δόξα τὰ ἐναγκαλίζεται».

Η

Μία ἐνδελεχῆς μελέτη τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων εἶνε θαυμασία προπόνησις πρὸς μόρφωσιν τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Ὁ ἀρχαιότερος Θαλῆς ἀκμάσας ἕξ αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ ἀνέτρεψε τὴν πρὸ αὐτοῦ ἐπικρατοῦσαν θεωρίαν ὅτι ἡ ὑπαρξις τοῦ Σύμπαντος ὠφείλετο εἰς τὴν ἀλληλομαχίαν τῶν διαφόρων θεῶν. Ὁ Θαλῆς ἀποδίδων τὴν γέννησιν τοῦ Σύμπαντος εἰς ὕδατμοὺς δύναται μυχιολογικῶς νὰ θεωρηθῆ ὡς προωθῶν τὴν ἀνθρωπίνην διανόησιν εἰς τὴν βασικὴν ιδέαν περὶ καθαρμοῦ τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως διὰ πνευματικῶν τάσεων.

Ὁ Ἄναξιμανδρος συμπληρῶν τὸν Θαλῆν εἶπεν ὅτι ὁ κόσμος εἶνε ἄπειρος, ἀνεπίδεκτος γήρατος καὶ παρακμῆς καὶ προωρισμένος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν του πηγὴν.

Ὁ Ἄναξιμένης προσέθεσεν ὅτι πᾶσα οὐ-

σία σχηματίζεται διά συστολής και διαστολής, προϋποδεικνύων ούτω τήν θεωρίαν τῆς διά δοκιμασιῶν ἀναδείξεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Πυθαγόρας θέτει ὡς κανόνα τοῦ θείου τήν μελέτην καί τήν ἀγνότητα ὡς θεμελιώδη ἀρχήν τὸν συναδελφισμόν καί τήν ἀθάνασίαν καί ὡς σκοπὸν τοῦ θείου τὴν πρὸς τὴν θεότητα ἐξομοίωσιν. Ἡ μεγάλη σημασία τὴν ὁποίαν οἱ Πυθαγόριοι ἀπέδιδον εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ὡς ὁδηγοὺς τοῦ θείου καὶ ἀνθρωπίνου θείου καὶ συντελεστάς τῶν πάντων συμπίπτει μὲ τὴν ἀλήθειαν ὅτι ὅλα τὰ ὕλικά φαινόμενα εἶνε ἀπλαΐ δονήσεις τοῦ αἰθέρος ἀνευ τῶν ὁποίων θὰ ἐπεκράτει χάος, ὅπως χάος, κατὰ τὸν Πυθαγόραν θὰ ἐπεκράτει ἀνευ τῶν ἀριθμῶν. Πρῶτος ὁ Πυθαγόρας διετύπωσε τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ Γῆ καὶ οἱ πλανῆται περιστρέφονται γύρω κεντρικοῦ τινος σημείου. Εἶπε μάλιστα, ὅτι αἱ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων παράγουν μελωδίαν καὶ ρυθμὸν καὶ ἠδυνήθη ἐξ αὐτοῦ νὰ συμπεράνη τὴν ἀπόστασιν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης, τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρμοῦ. Τὰς ἐρεῦνας τοῦ ταύτας ἀπεκάλεσε «μαθηματικά» ἐξ οὗ ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη. Ὁ Πυθαγόρας διὰ τῆς μουσικῆς ἠδύνατο νὰ πραῦνη τὰς ἀγριωτέρας ὁρμάς τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ διαφωτίζη τὴν διάνοιάν των. Διὰ τῆς μουσικῆς ἐτιθάσσευε θηρία καὶ προέλεγε τὸ μέλλον. Προσέτι λέγεται, ὅτι ἠδύνατο νὰ παρευρίσκειται αὐτοστιγμὲν ἀπὸ μέρους εἰς μέρος. Ἄλλ' οὔτε ἡ ἐποχὴ τοῦ Πυθαγόρα, οὔτε ἡ πολὺ μεταγενεστέρα ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ ἦτο ὠριμος πρὸς συγκεκριμένην διατύπωσιν τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεως. Ὅλαι αἱ ἐνδείξεις ὑπάρχουν ὅτι ζῶμεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πρὸς τοῦτο ὠρίμου ἐποχῆς.

Εἰς τὸν Ἡράκλειτον τὸν κλαίοντα φιλόσοφον τοῦ ἕκτου αἰῶνος ὀφείλεται ἡ πρώτη ἀντίληψις περὶ τοῦ Λόγου ὡς τοῦ δημιουργοῦ τῶν πάντων ὃν ἀποκαλεῖ καὶ Νόμον. Ὁ Ἡράκλειτος ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ προσπαθεῖν εἰπὼν «πόλεμος πατὴρ πάντων ἀγαθῶν».

Ὁ Ξενοφάνης ἐξαγγέλλει τὴν ὕπαρξιν στοιχείου ζωοποιούντος ἀνθρώπους καὶ ζῶα ἐνιαίως καὶ διηνεκῶς.

Ὁ δὲ Παρμενίδης συμπληρῶν τὸν Ξενοφάνην λέγει ὅτι ἀνθρώποι καὶ ζῶα καὶ πράγματα δὲν ἔχουν